

Emma Kristinas historia

Så här står det om henne i kriminalvårdsanstaltens anteckningar:

"Fader landbonden Nils Petter Lundin och modern Sara Kristina Eriksdotter i Tredingen tillika ännu leva (modern dog ju i början av 1888) och befinna sig i mycket knappa omständigheter. Åtnjutit inom ... ärlig uppfostran. Har i många år uppehållit sig med pigtjänst. Den första mvg. 1874-06-24 och den sista 1886-03-20. Ogift och har utom föräldrarna flera syskon i livet. Inkom 1888-02-18 (barnamord) dömd till hårt straffarbete. Avsänd till spinnhuset i Norrmalm 1888-06-03.

Källa: Kriminalvårdsanstalten i Umeå DIIIb:6 (1879-1890) Bild 2140/sid 206 (AID: v219295.b2140.s206, NAD: SE/HLA/1160018)

Jag finner henne i fängelset i Stockholm: Centralfängelset på Norrmalm där kan jag läsa att hon inte är skrivkunnig och att modern dog i början av 1888. 1892-02-29 står det att hon ska åka hem till fadern i Umeå. Ordning 92, betyg 6? Står det längst ut i kanten... Gott uppförande inom fångvårdsanstalten".

Källa:AIa:15 (1879-1892) Bild 135 / sid 104 (AID: v84217.b135.s104, NAD: SE/SSA/0034B)

1893 flyttade hon till Nordmaling, där hon började arbeta som piga hos bonden Erik Olof Wallin född 1850. Hans första hustru dog 1892 och han gifte sig sedan med Emma Kristina 1894-01-29; han hade då två barn sedan tidigare: Olof Axel född 1887 och Mimmi Charlotta född 1892, två månader innan modern dog. Erik Olof Wallin dog 1900-11-02, 50 år gammal och Emma Kristina blev ensam kvar på gården med sina fosterbarn. Ironiskt nog så var ju fosterdottern bara någon månad gammal när Emma Kristina började där som piga... Undrar hur detta kändes? Kanske tyckte hon att hon fick en andra chans att gottgöra det barnamord hon gjort, och nu ta hand om ett litet barn som inte var hennes eget... 1913-04-13 flyttade hon till Hörnefors, sedan kan jag inte finna henne i kyrkböckerna. Hon dog 1946-02-22 och var då skriven i Norrbyskär Hörnefors.

Centralfängelset Norrmalm

Centralfängelset Norrmalm var vid mitten av 1800-talet ett av Sveriges tre kvinnoängelser. De två andra fanns i Göteborg och i Norrköping. Landet hade vid denna tid cirka 1500 kvinnliga fångar, varav 500 befann sig vid dessa tre fångelser. På Norrmalm fanns cirka 300 kvinnor. De flesta var arbetsfångar. De hade dömts till tvångsarbete på grund av att de inte kunde försörja sig själva. De straffångar som fanns där var sådana som dömts till längre straff än två år, oftast för upprepade stölder eller barnamord.

Fängelsebyggnaderna var av sten och grupperade i längor: den västra, den östra och den norra. I längorna fanns vaktkvinnornas, vaktmästarens och fängelsepredikatens rum samt logement för straffångar. Där fanns också

arbetsfängelsets logement, en sjukavdelning, ett kök samt tvätt- och badavdelningar.

Fångarna skulle iaktta ett hövligt och anständigt uppförande samt noga rätta sig efter föreståndarens och den övriga personalens tillsägelser. Man fick inte störa stillheten genom prat, skratt eller sång. Man skulle hålla logementet rent, liksom sig själv. Samröre med andra fångar med tal, tecken, brev eller gåvor var förbjudet. Personalen fick man endast tala med om man blev tilltalad eller efter tillstånd. Ingen kunde undgå att bryta mot dessa regler under fängelsetiden. Alla fångrullor fylldes med anteckningar om interna straff. Bröt man mot någon regel skickades man till fängelsedirektören. Han höll ett förhör som protokollfördes och fången kunde bestraffas med ett antal dagar i mörk eller ljus cell, med minskad kost eller förlora sängkläderna.

Det var arbete från tidigt på morgonen till sent på kvällen med korta avbrott för måltider. Fängelset fungerade som ett stort hushåll där kvinnorna fick delta i fortlöpande sysslor som städning, tvättning, matlagning, vedhämtning, uppvärmning och sjukvård. Det kardades, häcklades, spansades och syddes i fängelset. Kraftig säckväv framställdes och det syddes fångkläder och sängkläder till landets alla fängelser.

Några kvinnor arbetade för enskilda företagares räkning, bl.a. åt Stockholms stads yllefabrik och åt privata sömmerskor. Kvinnorna fick inte själva bestämma vad de skulle arbeta med. En viss kvantitet varor skulle färdigställas varje vecka. Understeg någon den förskrivna mängden, kunde de straffas för lättja med isolering i cell. Den som översteg mängden belönades. För de intjänade slantarna kunde man köpa premievaror: bröd, ost, mjölk, svagdricka, fläsk och kött. Matransonerna var knappa, så ett tillskott var åtråvärt. En del av inkomsterna sattes i sparkassa och betalades ut vid frigivningen.

Kvinnorna på Norrmalm ansågs allmänt vara besvärliga. I detta fängelse bröts det oftare mot regler än i något annat fängelse. Ideligen bestraffades någon för lättja eller arbetsvägran. Fängelsepersonalen hetsade dem att arbeta till det yttersta eftersom de fick inkomster av fångarnas arbete. Norrmalm stängdes år 1896.

Källa: "Spinnhusliv" av Marja Taussi Sjöberg.

<http://biphome.spray.se/yvolsson/eva/norrmalm.htm>

Oäkta barn

Oäkta barn var förr ett rättsbegrepp för barn som fötts utom äktenskap. Barn utom äktenskap saknade enligt den tidens begrepp börd och bördsrätt.

Oäkta kallades i äldre svensk rätt barn som inte hade avlats inom äktenskapet eller i trolövning. Som oäkta börd gällde juridiskt för barn som avlats, såsom det då också hette, i lägersmål eller lönskaläge. Ett barn, som av avlelsen kallades oäkta, kunde bli äkta eller legitimt om föräldrarna ingick äktenskap, slöt trolövning eller gav ömsesidigt äktenskapslöfte.

Beträffande utomäktenskapliga barns rättsställning rådde väsentliga olikheter mellan olika länders rättssystem. I Sverige bar barnet moderns medborgarskap, kyrklig gemenskap och hemort, och från och med Släktnamns-lagen 1901 även hennes efternamn (tidigare var inga svenska kvinnors efternamn officiella). Dessa barns rättsställning ifråga om arv hade då förbättrats något genom förordningen av 14 april 1866 och lag av 17 mars 1900.

Annars kunde barnens välfärd säkras endast genom frivilliga insatser av släktingar och vänner (hos vilka de i bästa fall kunde bli fosterbarn), eller genom institutionalisering på barnhem. Ibland orkade inte ens mödrarna med förnedringen och lämnade bort barnen. Deras utanförskap i det dåtida samhället blev nästan alltid till ett avsevärt och livslångt lidande för dem själva och för deras närmaste släktingar och bekanta.

1800-talet

Under 1800-talets början togs kvinnans straff formellt bort för de två första gångerna hon reste bort för att föda barn som obemärkt. Detta efterlevdes inte av samhällets invånare. Det var inte bara kyrkan och staten som bestraffade den ogifta modern. Ofta stöttes hon ut av samhällets invånare. Den ogifta modern kunde bland annat få bära en viss sorts klädsel så hon utmärkte sig bland de övriga "äkta" kvinnorna. Det förväntades även att hon höll en låg profil och att hon höll sig undan ifrån större samlingsplatser. Anledningen till detta var att de ogifta mödrarna ansågs sprida ont omkring sig. I Götaland fanns det folk som trodde att de kunde drabbas av engelska sjukan ifall de hade kontakt med en ogift mor. Jonas Frykman tar i sin bok Horan i bondesamhället, upp flera berättelser som handlar om skävern, som var det folkliga namnet för vad som medicinskt kallas för engelska sjukan. Det fanns två olika sorters "horor" under denna tid. De som ansågs bättre var de som visste om sina snedsteg och inte försökte dölja dem. Värre sades det vara med de som smög med sina graviditeter och oäkta barn. Detta direkta utanförskap ledde till att de ogifta mödrarna ofta tog livet av sina nyfödda barn och ibland även sig själva. En av de vanligaste självmordsorsakerna var under denna tid "Blygsel för havandeskap utom äktenskapet". Det var först 1864 som kyrkan slutade att straffa för lönskaläge, hor och otidigt sängalag. Ett sätt att undkomma skammen var att gifta sig med barnets far. Enligt lagen blev ett oäkta barn äkta i och med det att föräldrarna gifte sig. Även om detta kunde ses som en väg ut från skammen var det långt ifrån alla som hade möjligheten till giftermål. Bland annat kunde fadern till barnet redan vara gift, kvinnan visste kanske inte vem fadern var eller så hade fadern dött i krig. Rent statistiskt sett födde obesuttna, fattiga, mer barn utanför äktenskapet än invånare ifrån högre skikt i samhället. En anledning till detta skulle vara utanförskapet. Sociologen William Goode menar att de obesuttna inte kände att de ingick i samhället och därmed hade inte samhällets normer och lagar någon relevans för dem.

Nattfrieri

Graviditeter utanför äktenskapet var vanligare i Norrland än i övriga Sverige. Där blev inte kvinnan utstött i samma utsträckning som hon kunde bli i södra Sverige. I norra Sverige valde man själv sin partner i större omfattning än vad som gjordes i söder, där det var föräldrarna som valde blivande partner. En anledning till att oäkta barn var vanligare i Norrland kan ha att göra med nattfrieriet. I Norrland fanns det en sed som gick ut på att unga män, tonårspojkar, knackade på hos en tonårsflickas fönster i hopp om att få komma in till henne. Väl inne hos flickan lade han sig på hennes säng, med skorna och hatten på för att det skulle gå korrekt till. Sedan låg de natten lång för att lära känna varandra närmare. Denna sed gjorde att ungdomarna kunde träffa olika flickor och pojkar för att upptäcka om det var någon person som låg dem närmare om hjärtat än andra. Normen på dessa möten var av kysk karaktär, fram tills dess att de beslutade att gifta sig. Detta verkar stämma överens om man ser till statistiken över utomäktenskapliga barn under denna tid. Det var vanligt med utomäktenskapliga barn nära giftermålet på orter med nattfrieri eftersom det ofta skedde intimt umgänge när paret bestämt sig för att gifta sig, de barnen kan vi nu kalla för föräktenskapliga barn, för att skilja på de mer lösare relationerna. Anledningen till att det inte hände dessförinnan berodde på att ungdomarna uppskattade att få prata med någon jämnårig. Ofta pratade eller hälsade inte flickan och pojken på varandra om de möttes under dagtid, såpass intimt och speciellt var det att få prata med en flicka/pojke om natten. Seden verkar endast funnits i norr, gränsen gick norr om Vänern och bort mot Uppland.

En anledning till detta menar professor Orvar Löfgren, har att göra med hur samhällena såg ut. I södra Sverige var det stora klasskillnader och det var för familjen ekonomiskt viktigt vem barnen gifte sig med. I norr fanns det inte samma klasskillnader eftersom de allra flesta arbetade med samma arbete, skogsavverkning. Med avseende till avsaknaden av de stora klasskillnaderna spelade det ingen ekonomisk roll vem familjens barn gifte sig med. Sociologen Eilert Sundt menar att det finns ett visst samband mellan bygder med nattfrieri och utomäktenskapliga födslar.

Däremot kan man inte dra några generella slutsatser eftersom det finns en del undantag. I Orsa socken där det var vanligt med nattfrierier hade de lägst antal utomäktenskapliga födslar, vilket kan förklaras med att de gifte sig i mycket tidig ålder. Det verkar som att det fanns aspekter som pekade både för och emot att seden nattfrieri skulle leda till fler utomäktenskapliga födslar.

Motion om fängelsestraff

Prästeståndet lämnade 1809 in en motion där de ville lindra straffet för kvinnan som begått brottet lägersmål. Prosten Stenhammar var en av de drivande bakom motionen. I den dåvarande lagen kunde en kvinna få fängelsestraff istället för böter, vilket Stenhammar ansåg vara fel. Då blev inte straffet endast för modern utan också barnet, som i Stenhammars ögon var oskyldigt. Stenhammar menade att kyrkan även borde avskaffa systemet

med att ta böter för kvinnans lägersmålbrott. Anledningen till detta var att kvinnan redan hade tillräckligt svårt med ekonomin och att det inte blev bättre av att hon skulle betala ytterligare böter. Motionen fick i vissa avseenden gehör. Det blev ändrat till att först då en kvinna begått lägersmål tre gånger behövde hon straffas. Ett eventuellt fängelsestraff ålades att utföras ett år efter barnets födelse, för att barnet skulle undgå att skadas. Motionen möttes inte av enade åsikter. Vissa menade att detta var en framgång ur ett humanitärt sett, medan andra menade att det inte längre värnades om äktenskapet.